
Słowo od Redakcji

Z przyjemnością oddajemy w Państwa ręce piąty numer „Załącznika Kulturoznawczego”. Tym razem dział tematyczny poświęcony jest perswazji – zjawisku mającemu, ze względu na swój interdyscyplinarny charakter i wszechobecne występowanie, niemały potencjał badawczy. Wywodząca się ze starożytnej retoryki kategoria perswazji jest współcześnie powszechnie stosowana w badaniach nad reklamą, językiem mediów, polityką, homiletyką etc. Ścisłe związana z manipulacją, a równocześnie mająca ogólniejszy charakter, da się postrzegać jako pojęcie opisujące podstawowe strategie organizujące życie społeczne i komunikację medialną. Mnogość zagadnień podjętych w ramach zamieszczonych tu tekstów, po części wykraczających poza obszar analizy komunikatów *stricte* artystycznych, skłania do otwarcia nowych perspektyw badawczych – zarówno na płaszczyźnie teoretycznej, jak i w obszarze analizy oraz interpretacji artefaktów kulturowych.

Ogólne rozumienie kategorii perswazji czyni ją adekwatną do opisu w zasadzie każdego komunikatu i przekazu, trudno bowiem wyobrazić sobie, żeby jakakolwiek wypowiedź przemawiała przeciwko sobie, była pozbawiona intencji nakłonienia do przyjęcia jakiegoś określonego obrazu świata, punktu widzenia lub uznania danego twierdzenia za słuszne. Ten uniwersalny pierwiastek może jednak przyjmować w rozmaitych komunikatach bardzo różnorodne postaci, uobecniać się w różnych strategiach, prowokować do sięgania po odmienne sposoby argumentacji. Ich ogląd jest fascynujący, ponieważ w toku analizy dostrzec można, że niejednokrotnie praktyka komunikacyjna wymyka się ustalonym regułom.

Formuła tytułu działu – *Perswazja (nie)werbalna* – ma na celu podkreślenie perspektywy akcentującej zróżnicowane sposoby perswazyjnego oddziaływania – odróżnianie strategii operujących słowem od tych, które angażują innego rodzaju systemy semiotyczne. Zebrane w dziale teksty są różnorodne ze względu na konteksty historyczne, których dotyczą, stosowane metody badawcze oraz sposoby rozumienia kluczowego pojęcia. W części z nich pojawia się ono jako narzędzie badania ukrytych mechanizmów wywierania wpływu, pozwala zatem obnażyć niejawne dążenia dominacyjne, w innych traktowane jest jako synonim pewnych praktyk retorycznych i służy do opisu sposobów artykulacji określonych treści nakłaniających.

Obraz uzyskany na drodze zestawienia tych tekstów potraktować można jako wyraz uniwersalnego charakteru perswazji i jej dużego potencjału badawczego.

Dział otwiera artykuł Ewy Szczęsnej, w którym autorka przeprowadza komparatystyczną analizę funkcjonowania perswazji w twórczości artystycznej i reklamie, odwołując się do rządzących nimi zasad i przyświecających im celów. Z kolei Brygida Pawłowska-Jądrzyk ujawnia obecność strategii manipulacyjnych na poziomie struktury i organizacji estetycznej filmu *Dwunastu gniewnych ludzi* Sidneya Lumeta. Elżbieta Szyngiel wskazuje – na przykładzie filmowej adaptacji *Pana Tadeusza* – jak w Drugiej Rzeczypospolitej wykorzystywano tradycję romantyczną do krzewienia idei narodowej. Tekst Małgorzaty Ciunovič natomiast przenosi nas do kolejnej epoki – autorka poddaje analizie produkcje Polskiej Kroniki Filmowej z lat 1971-1975, a szczególnie obecne w nich komentarze narracyjne, wyznaczające podstawową – a więc: zgodną z „linią” władzy – płaszczyznę odczytania prezentowanych treści. Katarzyna Gołos-Dąbrowska, omawiając spektakl *W imię Jakuba* S. Moniki Strzępki i Pawła Demirskiego, podejmuje z kolei współczesne wątki wykluczenia z neoliberalnego świata wszechobecnej konsumpcji i nieograniczonych możliwości. Trzy ostatnie teksty działu tematycznego ujawniają pierwiastek perswazyjny w dziełach reprezentujących źródłowe tradycje Zachodu – chrześcijaństwa i antyku. Anna Pięćnińska analizuje malarskie interpretacje nowotestamentowego motywu spotkania Chrystusa z jawnogrzesznicą, natomiast Katarzyna Kaczor-Scheitler analizuje perswazyjne zabiegi obecne w traktacie *Palma panińska* (1584) benedyktyna Basilia Gradiego (w przekładzie polskiego jezuitę Szymona Wysockiego). Ilona Chruściak z kolei tematykę perswazji ujmuje na poziomie „mowy ciała”, skupiając się na znaczeniach i kontekstach występowania gestu ujmowania pod kolana w *Iliadzie* Homera.

W ramach działu *Dociekania kulturologiczne* przedstawiamy tekst Roberta Borocho, który – w nawiązaniu do zamieszczonego w poprzednim numerze „Załącznika Kulturoznawczego” artykułu Magdaleny Danielewiczowej¹ – rekonstruuje i krytycznie omawia wybrane hipotezy dotyczące początków mowy ludzkiej. W dziale *Varia* publikujemy dwa

¹ M. Danielewiczowa, *Do czego konieczny jest język? Co jest konieczne w języku*, „Załącznik Kulturoznawczy” 2017, nr 4, s. 11-31.

anglojęzyczne teksty: Joanna Komorowska omawia wybrane utwory literatury *fantasy* przez pryzmat teorii Marcela Detienne’a, natomiast Agnieszka Smaga przedstawia funkcjonalne aspekty przezroczystości na przykładzie interfejsu graficznego systemu Windows 10. W dziale *Interpretacje* Robert Birkholc wnikliwie analizuje eksperymentalne zabiegi formalne obecne w filmie *Palacz zwłok* Juraja Herza, Jacek Kopciński z kolei poświęca swój artykuł kontrowersjom wokół inscenizacji *Ślubu* Witolda Gombrowicza autorstwa zmarłego niedawno litewskiego reżysera Eimuntasa Nekrošiusa. W kolejnym „odcinku” *Chronometru* Jan Zieliński rekonstruuje tajemniczą historię zegarka i pieczęci z archiwalnej ilustrowanej noty wykonanej w 1858 roku przez Bolesława Rusieckiego.

Tradycyjnie już osobny dział poświęcamy fotoesejom. Robert Pawlik przywołuje postać niemieckiego filozofa kultury, Aby Warburga, wraz z jego koncepcją ogólnej nauki o obrazie oraz tezą o źródłowym związku obrazu z cierpieniem. Marianna Michałowska natomiast, omawiając twórczość współczesnych polskich fotografów – Pawła Starca i Łukasza Gniadka – prezentuje strategię „nie-widoku” jako szansę na odzyskanie możliwości wglądu w ból Innego za pośrednictwem fotograficznego medium². Następnie Arkadiusz Karapuda wtajemnicza czytelników w arkana swojej twórczości malarskiej, akcentując zwłaszcza istotność – wieloaspektowo rozumianej (i po raz kolejny w tym numerze omawianej) – kategorii przezroczystości.

W dziale *Wywiady* proponujemy rozmowę z Sewerynem Kuśmierczykiem na temat jego autorskiej morfologiczno-antropologicznej metody analizy filmu oraz fascynacji twórczością Andrieja Tarkowskiego. W sekcji *Komentarze. Opinie. Glosy* publikujemy rozważania Doroty Dąbrowskiej o teatrze zaangażowanym politycznie (na bazie spektaklu *Sprawiedliwość* w reżyserii Michała Zadary), a także refleksję Agnieszki Wnuk nad tekstami kultury dekonstruującymi opozycję prawda/fikcja, fakt/zmyślenie (punktem wyjścia jest dla autorki książka Tomasza Baldzińskiego i Doroty Dłużniewskiej-Urban *Mockumentary. Próba określenia istoty zjawiska*). Numer zamykamy *Aneksem*, w którym Joanna Biernacik dokonuje prawie

² Oba te teksty stanowią zapowiedź tomu: *Fotoesej II. (Nie)widoki cudzego cierpienia*, red. P. Jakubowski, B. Pawłowska-Jądrzyk, Warszawa 2019.

że monograficznego opracowania profesjonalnego wrestlingu – dyscypliny łączącej w sobie elementy sportu, teatru i rozrywkowego *show*.

* * *

Na koniec pragniemy podziękować wszystkim, dzięki którym udało się sfinalizować prace nad piątym numerem „Załącznika Kulturoznawczego” – szczególnie Autorom i Recenzentom – za ich pomoc i słowa wsparcia.

Redakcja